

Tělesné tresty v roce 2019 ?

Jestliže je empiricky doloženo, že američtí pediatři odpovídají rodičům na otázky týkající se výchovy dětí, partnerských vztahů, porozvodové úpravy péče o děti, není to u českých pediatriů určitě jiné. Rodiče je berou jako odborníky s vysokým kreditem. Jde tedy o to, aby pediatrii i v otázkách, které nepředstavují jejich hlavní odborný zájem a nejsou v nich specificky vzdělávání, poskytovali rodičům rady v souladu s aktuálními poznatky založenými na důkazech.

Americká akademie pediatriů vydala v listopadu 2018 stanovisko k fyzickému trestání dětí (Sege, R. D., Siegel, B. S. /2018/ Effective Discipline to Raise Healthy Children. Pediatrics, 142,6- <http://pediatrics.aappublications.org/content/142/6/e20183112>). Jde v podstatě o přehledovou studii shrnující výsledky výzkumů k této problematice. Východisko stanoviska tvoří i u nás přijatá Úmluva o právech dítěte z roku 1989, která v článku 19 mj. praví: Státy... činí všechna potřebná... opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením... Fyzickým trestáním se rozumí i drobné fyzické násilí, které způsobí bolest či nepohodu dítěte a je určeno k tomu, aby modifikovalo jeho chování.

Rodiče mají za úkol naučit dítě přijatelným způsobům chování a vést je tak k dospělosti, ve které budou pracovat, nebudou na dávkách, nebudou užívat drogy a páchat kriminální činnost, budou žít samostatný život, vytvoří partnerský vztah a rodinu s dětmi, o které budou pečovat. Jenže jakými prostředky mají dospět k tomuto cíli v současné době? Výzkumy přesvědčivě dokládají nepříznivý efekt fyzického trestání. Podstatné je, že u dětí dochází ke zjiitelnému zesílení agresivity

a nevhodného chování v pozdějším věku. Neplatí to však jen pro děti, které jsou fyzicky trestány často a hodně, ale i jen méně často a mírně.

Výzkum v rodinách využívající audionahrávky ukázal, že rodiče využívají nejprve verbální výchovný prostředek, po přibližně 30 vteřinách následuje fyzický trest. To poukazuje na to, že rodiče reagují spíše impulzivně a emotivně než promyšleně. Efekt tělesného trestu v uvedené studii byl krátkodobý – 73 % dětí ze vzorku zopakovalo po 10 minutách inkriminované chování. Metaanalýza z roku 2016 ukázala, že současná odborná literatura (rozuměj výzkumy) nepodporuje přínos tělesného trestání v dlouhodobém horizontu. Pouze několik starších a menších studií z osmdesátých let prováděných vesměs u rodičů, kteří se obraceli o pomoc s dětmi s poruchami chování, zjistily krátkodobý subjektivně chápáný pozitivní efekt tělesného trestání.

Longitudinální studie na vzorku 5 000 amerických dětí ukázala, že tělesné trestání batolat bylo spojeno s následným agresivním chováním. Pokud děti ve věku tří let byly bity více než dvakrát měsíčně (když to vezmeme z pohledu běžného provozu v běžné rodině, není to nic mimořádného), vykazovaly v pěti letech statisticky významně vyšší míru agresivity. Podobný vztah je mezi tělesným trestáním v pěti letech a poruchami chování v devíti letech. Zvýšené množství nevhodných projevů vedlo k vyššímu počtu tělesných trestání. Každá negativní interakce tak posiluje minulé negativní interakce a vytváří komplexní negativní spirálu.

U nás je letitá tolerantnost k plácnutí přes zadek u malého dítěte nebo jednorázovému pohlavku. Jejich přínos je hodnocen spíše pozitivně. Ještě někdy postavíme do

protikladu dlouhé únavné vysvětlování, které dítě stejně po chvíli neposlouchá, takže pohlavek argumentačně i časově působí mnohem lepším dojmem. Podobně někteří mluví dokonce o výchovném pohlavku! Odpůrci trestání jsou pokládáni za nerealistické, militantní, v lepším případě za idealisty. I při kritickém hodnocení musím uznat, že dítě nedozná žádnou fatální újmu, ani nedojde k celoživotnímu narušení vztahů s dospělým – zejména při nepřilíš častém plácnutí, které je vyvažováno dominujícím láskyplným vztahem. Přesto jde o opatření z hluboké minulosti neprospívající ani dítěti, ani vztahům s dospělými. Mj. ukazujeme dítěti, jak (ne)umíme řešit problémové situace.

Naštěstí je velká pravděpodobnost, že mezi mladšími rodiči i odborníky je sebemenší bití dětí pokládáno za méně akceptovatelný výchovný prostředek. Je i na pediatrech, aby je v tomto názoru podpořili. S trochou lítosti, však musím konstatovat, že jen minimum odborníků a asi žádné organizace nejsou u nás primárně zaměřeny na to, aby rodičům pomáhaly vést výchovu dětí. Ne v případech, kdy už nastanou problémy, ale pro situace, kdy se rodiče zamýšlejí a hledají vhodné způsoby, které mají případným problémům předcházet, nezbývá než sáhnout po literárních titulech (např. V. Martin 2013 Výchova bez trestů, Praha, Wolters Kluwer). Část rodičů je zcela bezradná v tom, co děti potřebují a jak by bylo nejvhodnější na ně působit. A mnozí mají i snahu, ale nevědí, co mají konkrétně dělat. Pediatrii hájí primárně zájmy dětí, ne rodičů. Ale i jim by měli pomáhat.

PhDr. Václav Martin
Katedra psychologie FF UK, Praha